

Thomas More
UTOPIA

Kitabın Özgün Adı:

Utopia (1516) / Thomas More

© Introduction / China Miéville. Verso, 2016

© Essays / Ursula K. Le Guin. Verso, 2016

© Dipnot Yayınları, 2020

Dipnot Yayınları 329

ISBN: 978-605-2318-60-7

Sertifika No: 14999

Çeviri: İbrahim Yıldız

Kapak Tasarımı: Duysal Tuncer

1. Baskı: 2020 / Ankara

Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Paz. Ltd. Şti.

Baskı: Sözkese Matbaacılık (Sertifika No: 46586)

İvedik O.S.B 1518. Sok Mat-Sit İş Merkezi No: 2/40

Yenimahalle/ANKARA Tel: (0312) 395 21 10

Dipnot Yayınları

Selânik Cad. No. 82/24 Kızılay / Ankara

Tel: (0 312) 419 29 32 / Faks: (0 312) 419 25 32

www.dipnotkitap.com

e-posta: dipnotkitavevi@yahoo.com

THOMAS MORE

UTOPIA

China Miéville'in Önsözü
Ursula K. Le Guin'in Sonsözüyle

Çeviren:
İbrahim Yıldız

*dipnot yayınları

İçindekiler

China Miéville

ÖNSÖZ.....	7
1 Kıyıya Yakın.....	9
2 Ütopyanın Sınırlılıkları.....	17

Thomas More

UTOPIA	37
More'un Peter Giles'a Mektubu.....	41
Birinci Kitap	47
İkinci Kitap	95

Ursula K. Le Guin

SONSÖZ.....	183
1 Soğuk Bir Yer Olarak Kaliforniya'ya Dair (Euklidesçi Olmayan) Bir Görüş.....	185
2 Utopiyanın, Utopiyanın	217
3 Sonu Gelmez Bir Savaş	221
4 Kullanma Kılavuzu.....	235

ÖNSÖZ

China Miéville

Kıyıya Yakın

Deniz yoluyla nereye gideceğinizi biliyorsanız, dü-
mende de işinin ehli bir kaptanınız varsa, Utopia'ya
varmanız fazla uzun sürmez.

İnsanoğlu/insankızının, ilk kez, daha iyi bir ülkeye ka-
vuşma özlemi duymasından bu yana insanlar böylesi yerleri
dağların doruklarında, saklı vadilerin kuytuluklarında, bulut-
ların üzerinde ve toprağın derinliklerinde, ama tüm bunlar-
dan öte, adalarda bulunan yerler olarak hayal ettiler. Utopia
adası antik dönemlerden beri bir kerteriz noktası olageldi: Eu-
sebius'un Panchaea'sı, Iambulus'un Güneş Adaları; Henry
Neville'nin Pines Adası ve 1616 yılından kalma bir roman
(Antangil); Bacon'ın Bensalem'i; Robert Paltock'un *Peter Wil-
kins*'inde karşılaştığımız Nosmnbddutt; Huxley'in Pala'sı;
Austin Tappan Wright'ın Islandia'sı ve daha nice. Ve ay-
rışma ile umudun bu muhteşem alaşımının merkezinde ise
tek bir yer, tek bir isim ön plana çıkıyor.

Bu ada (bu kitap) bizim paradigmamız. Roland Greene'in
sözleriyle 'More'un *Utopia*'sı erken dönem modern bakışın bir
örneği olarak bir ada yaşamını ortaya koyan ve tam anlamıyla
ütopik denebilecek bir düşünme biçimini ilk kez gündeme so-
kan bir metindir belki de.' Bu da yazarın 'ada mantığı' diye
adlandırdığı, 'muhtelif fenomenlerce' tanımlanan bir şeydir.

Ama, yinelemek gerekirse, o adaya varmak uzun bir yol-
culuğu gerektirmez. Utopia'dakiler 'denizcilikte ustalaşmış'

yurttaşlardır, değişik işler/meslekler arasında rahatlıkla mekik dokurlar, 'diğer uluslara mısır, bal, yün, keten, kereste, donyağı, balmumu, deri ve sığır' ihraç ederler. Utopia'yı anakaradan çok ince bir okyanus şeridi ayırır. Bu olmayan yer, Utopia, kıyıya çok yakındır.

Bu ülkenin ada olmağına ilişkin olarak çok daha şaşırtıcı bir durum vardır, genelde yeterince değinilmeyen bir olgudur bu:

Utopia'lılar, üzerinde yaşadıkları toprak parçasının ilk başlarda bir ada olmadığını söylüyorlar; adanın konumu da bunu doğru-luyor. ... Bu ülkeyi Utopus adında bir kral fethetmiş, ... sonra bu-ranın kaba saba insanlarını kültür ve insanlık açısından dünya-daki her ulustan daha ileri bir düzeye getirmiş... Yerli halkı ege-menliğı altına alır almaz Utopia'yı anakarayla birleştiren on beş millik kıstak boyunca bir kanal açtırmış, böylece denizin dört bir yandan kuşattığı bir ada çıkıvermiş ortaya. Kanal açma işini salt yerli halkın sırtına yüklememiş, kendi ordusunu da bu işe koş-muş, böylece halkın bunu bir angarya olarak görmesinin önüne geçmiş. Kanal bu şekilde, elbirliğı yapılarak çok kısa bir süre içinde tamamlanmış, öyle ki kralın bu girişimini ilk başlarda tefe koyan anakaradaki komşu halklar iş bitirilince büyük bir şaşkın-lık yaşamış, dehşete düşmüşler.

Bizatıhi ideal bir tip olarak bu en ünlü ütopya-ada aslında sonradan bir ada hüviyetine kavuşturulmuştur. Onu anakara-dan ayıran on beş mil uzunluğundaki kanal Tanrı'nın yarat-tığı bir şey değildir; bu kanal yerli halkın, diğer unsurlarla bir-likte, işgalci hükümdarın emri üzerine, kazıp açtığı bir suyo-ludur. O şaşaalı –ütöpik– yalıtılmışlık, emperyal şiddetin ken-disine alıkoyduğu ganimetin bir parçasıdır.

Ütöpik itkiye yönelik klasik reaksiyoner hücum, kendisine hedef olarak, onun hiçbir yerde olmamasını, erişilmesi imkânsız bir uzaklıkta olmasını alır. Fakat More'un o hayali devlet mitinin kuruluşunda çok farklı bir tedirginlik vardır:

kaba gücün damgasını vurduğu, yukarıdan zorla dayatılan bu-ada devlet çok çok yakınımızdadır.

More'un kurucu metninin çerçevesini büyük muhalif ütopyacı ve düşünür Ursula K. Le Guin kadar uygun çizen başka biri yoktur. Elinizdeki kitapta More'un metninin ardından yer alan 'Utopiyanın, Utopiyang' başlıklı denemesinde şöyle yazıyor: '*Utopia*'dan bu yana her ütopya' –en azından– 'aynı zamanda, açıktan ya da gizlice, gerçeklikte ya da olasılıkla, yazarın ya da okurların gözünde hem iyi hem kötü bir yerdir. Her eutopia bir distopyayı, her distopya da bir eutopiayı içerir.'

Bu çelişkiler kişiler arasında olduğu kadar kişinin kendi içinde de, ayrıca bu kişilerin ürettiği metinlerde de büyür kolayca. More'un 'gerçekten de' neyi murat ettiği konusunda yürütülen sonu gelmez tartışmalar bu aşikâr olguyu gözden kaçırmaktadır, dolayısıyla bunlar eserin gerçekte ne gibi sainsal ya da siyasal bir 'niyet' taşıdığına ilişkin diğer tartışmalar (*Utopia*'yı deşifre edilmesi gereken verili bir şey ya da bir giz olarak görmektedir bu tartışmalar) ne kadar işe yarıyorsa o kadar işe yaramaktadır. Yani fazla değil, birazcık.

More'un ütopyası kılavuz alınacak bir model midir, bir yergi midir, yoksa başka bir şey midir? Sanki bunlar birbirini dışlarmış gibi. Sanki bütün ütopyalar, yarattıkları şey kadar kendi alımlanma bağlamlarında da değişiklik arz eden derecelerde her zaman tüm bunların hepsi değilmiş gibi.

O halde o tehlikeli dürtü (ütopyadaki distopya), kesinkes söz konusu olabilse bile, sadece itkide değildir, gerçek dünyadadır: bu adanın kıyıya yakın olmasındadır. Trajedilerde karakterler iktidarla ilgili sorunları bir hal yoluna koyarlar; liberaller ütopyacılığa karşı tabandan yüksek sesle uyarıda bulunurlar (bunlar, çoğun, kendi ölmüş radikalizmlerine yönelik

sentimentalizmle ve kendi yeni gerçekçiliklerine yönelik sulu-gözlülükle doludur); bu liberallerin yanı sıra, bir de sıkı sağcılar vardır: gözleri güç ve baskıdan başka bir şey görmeyen bu radikallerin de iyi yaşama ilişkin kendi düşleri (üstünlük esasına göre kurulmuş 'arcadia'lar) söz konusudur. Egemen konumda olanlar ise (bunlar kendi savunucularından daha güçlü ve geleneksel olarak daha ketumdurlar) kendi ütopyalarını soğukkanlı bir biçimde şekillendirir ve hayata geçirirler. Üzerinde egemenlik kurdukları topraklarda, insanların yaşamak, hizmet etmek ve ölmekten başka seçenekleri yoktur.

Bunlar ütopyanın gelip dayandığı sınırlardan bazıları (bir sonraki, aynı başlıklı denemede bunlar irdeleniyor).

Fakat ütöpic itkinin hiçbir zaman temiz olmadığı gerçeği onun yadsınması gerektiği/yadsınabileceği anlamına gelmemektedir. O, nefret kadar, öfke kadar, neşe kadar kaçınılmaz ve gereklidir. Ütopyacılık, iyimserlik şöyle dursun, umut [bile] değildir: bir ihtiyaç, bir arzudur o. Tanınmak/idrak edilmek içindir, bütün arzular gibi; ve/veya kendi düşlemleri ve programlarının özgül yanları açısından da: her şeyden öte de, kısaca ifade edersek, daha iyi bir yaşam biçimine kavuşmak içindir. Başkalık içindir; o, insanı takatsiz bırakan toplumsal yalandan başka bir şeydir. Dinginlik içindir. Tarihteki çatlakların arası yeterince açılınca bu itki bu yarıkları biraz daha genişletebilir.

Utopia'sız yapamayız. Hepimiz Thomas More'un çocuklarıyız, hep de öyle olageldik. More'un edebi ataları (onu doğurarak, onu bir kerteriz noktası haline getiren önceller; böylece onun hendek kazınması talimatını veren kralı onların ilk özlömlerine bir ad verebilmiştir) aynı zamanda onun ön alıcı torunları olsa da. İçimizde hangi kuşku olursa olsun metne dönerken hiç sektirmememiz gereken şey ona yüksek bir paye

biçmektir. Metin, bize ihtiyacını duyduğumuz bir formülasyon, bir kavram vermiştir.

Muhtemelen bu sözcüğü yeniden düşünmenin zamanı geçmiş olsa da.

Kral Utopus'un ve onun ordusunun yok ettiği toplum hakkında fazla bir şey bilmiyoruz –böylesi bir zoraki unutturmanın doğası da budur– ama onun adını biliyoruz. Ondakasınıtlı bir kolonyal *passant*'la, Gnostisizmden araklanan bir *hapax legomenon*'la* söz edilir: 'Bu ülkenin eski adı Abraxa'yımış'. Bu tür karşılaşmaların tarihi de bilgimiz dahilindedir: tarihte zulüm gören, soykırımı uğratılan ve köleleştirilen bütün halklar, Abraxa'lılar gibi, kendi istilacılarının topraklarında 'haşin ve gayri medeni' olmuşlardır.

Üzerinde yaşanabilir bir ütopya kurmak için imparatorluğun o ideolojik deli saçmasını tersyüz etmek ve, duygusallıktan uzak ama saygıda kusur etmeyerek, kara çalınmış ve leke sürülmüş kültürleri yeniden ziyaret etmek (bir fatihin ütopyacılı düşleri bu kültürlerin kemikleri üzerine istiflenmiştir) şarttır. 'Utopia' daha iyi'ye ulaşmanın siyasal tahayyülüdür, 'Rodezya'nın Zimbabwe'ye, 'Altın Sahil'in Gana'ya dönüşmesi gibi.

Peki o zaman Yeni Abraxa'ya doğru nasıl yola koyulabiliriz?

'İleriye doğru yol olarak yeniden ütopyaya varabileceğimizi hiç sanmıyorum,' diyor Le Guin, 'Yaşamak için Soğuk Bir Yer Olarak Kaliforniya'ya Dair (Euklidesçi Olmayan) Bir Görüş' başlıklı denemesinde. Ve dolayısıyla Kuzey Manitoba'daki (Kanada) topraklarda yaşayan Cree halkının geleceğe oryantasyonda öteden beri kullandığı formülü önerir: *Usâ puyew usu wapiw!*

* Bir metinde adı sadece bir kere geçen sözcük (ç.n.).

'Geriyeye doğru gider, ileriye bakarım' demektir bu. Kayanın içerisindeki yarığa çekilen, böylece oradan önündeki tehlikeyi seyretme imkânına kavuşan oklukirpiyi (*Erethizon dorsatum*) anlatır. 'Yaşanabilir olmaktan uzak bir gelecek hakkında güvenle spekülasyonda bulunmak için,' der Le Guin, 'gün olur belki bir kaya yarığı bulur ve oradan geriye doğru bakarız'. Abartılı bir ifade değildir bu, 'yaşanabilir olmaktan uzak' ibaresi gemi azıya almış neo-liberalizmin yarattığı toplumsal ve ekolojik tahribat göz önüne alındığında olağanüstü derecede makul bir söz gibi gözükmektedir.

Oklukirpi, bu kayalıklardan bakarak kendi ütopyalarını kurgulayabilir. Ve, en az bunun kadar önemli olanı da, geriye doğru giderek, ileriye bakarak, gücü elinde bulunduranların hücumu kalkmış ütopyalarından kaçmayı deneyebilir.

Fakat güçlülerin bu tür ütopyaları pek çok ülkeyi yerle bir etmiştir. Onların ayırt edici özelliği düzleştirici güçleri, geride bıraktıkları enkaz yığınlarıdır. Bütün kayaları süpürüp attıklarında ve arada saklanacak hiçbir yer bırakmadıklarında ne olacak peki?

Oklukirpinin kendini korumak üzere yaptığı bu yürüyüş bir başka yürüyüşü akla getirmektedir. Bu hareketin bir kopması, keskin bir tersyüz edilişi vardır: radikal kötümserliğin geçmişi çok eskilere uzanan klişe bir figürünün örselenişidir bu, fakat (bu kitapta yer alan 'Ütopyanın Vardığı Sınırlar' da da söz konusu olduğu üzere) onu gücünden ve öneminden yoksun bırakmakta hâlâ aciz kalmaktadır.

Walter Benjamin'in tarih meleği.

Gözleri faltaşı gibi, ağzı açık, kanatları gerilmiş. ... Yüzü geçmişe çevrilmiş. Bize bir olaylar zinciri gibi görünenleri, o tek bir felaket olarak görür, yıkıntıları durmadan üst üste yığıp ayaklarının önüne fırlatan bir felaket. ... Ama Cennet'ten kopup gelen bir fırtına kanatlarını öyle şiddetle yakalamıştır ki, bir daha kapayamaz

onları. Yıkıntılar gözlerinin önünde göğe doğru yükselirken, fırtınayla birlikte çaresiz, sırtını döndüğü geleceğe sürüklenir. İşte ilerleme dediğimiz şey bu fırtınadır.*

Oklukirpi geriye doğru gider, ileriye bakar: geleceği görmek için –birilerinden kaçınmak, bir şeyler planlamak için. [Tarih] meleği, keder içinde, ileriye doğru gider, geriye doğru bakar –göremediği bir geleceğe bodoslama dalar, kefarecini ödeyemediği geçmişlerin yasını tutar.

Bu yırtıcı ütopyalar bizi nereye götürüyor? Oklukirpi parçalanıp dağılmış gediğinden çıkıp gelecekteki muntkasına doğru fırlamak üzere burgaç gibi dönmekte midir? Yoksa [tarih] meleği o alabildiğine açtığı kanatlarının ucuyla kanyonun duvarlarına tutunmayı başarmakta ve dönüp saklanmak üzere bir yere kıvrılmakta ve dişlerini gıcırdatmakta ve rüzgârın telosunu göğüslemekte midir?

Oklukirpi mi meleğe dönüşecek, melek mi oklukirpiye?

Ne ki, yine, ‘ya şu, ya bu’ diye bir tercih yok. Bugüne dek yaşamış bütün toplumların tarihi –pek çok kez işaret edildiği üzere– nereden bakarsanız bakın, canavarların tarihidir. Zaten bizim ütopyacılığımız ağzından ateş püskürten bir canavardır hep. *Angelus erethizon*: göksel kanatlarıyla bir oklukirpi; dikenli bir serap, tüyleri diken diken eden.

Kuzenlerimizi, More(au)’(n)un** yarı hayvan yarı insanları yaratan ve aşağılayan o ürkünç ütopyayı en sonunda bir kenara atan başka hibridler gibi, ütopyacılığımız da daha önce eşi benzeri görülmemiş bir melez(leştirilmiş) yürüyüşle hareket etmeyi öğrenmek zorundadır. Kendi parçalarını ve güçle-

* Walter Benjamin, *Son Bakışta Aşk*, Çev. N. Gürbilek ve S. Yücesoy, Metis Yayınları, 1993 (ç.n.).

** Hem T. More’a hem de H.G. Wells’in bilimkurgu romanı *Dr. Moreau’nun Adası*’na gönderme (ç.n.).

rini hantalca ama etkili bir biçimde kullanmayı öğrenmek zordur. Kanat uçları üzerinde yürüyerek, sert tüyleriyle ve silah olarak kullanılacak türden keskin dikenleriyle sınıksız kavrayarak. Dört bacak üzerinde, iki bacak üzerinde, hiçbir bacağı olmaksızın mücadele vermek, ve yüzmek, Yeni Ab-raxa'ya doğru: kıyıya yakındır çünkü o ülke.

Ütopyacılığımız, belki de, bizim o şekilde hareket etmemiz nasıl mümkünse tam da öyle, yani ne hayvani ne de tanrısal ve hem hayvani hem tanrısal yeni bir hamleyle yekinecektir.